

# “NO KONFLIKTA LĪDZ KOMŪNIJAI”. IESKATS KATOĻU UN LUTERĀŅU KOPĪGAJĀ DOKUMENTĀ, KAS TAPIS, GATAVOJOTIES REFORMĀCIJAS 500. GADADIENAI

**Zbigņevs Stankevičs**

Rīgas arhibīskaps metropolīts  
*metropolitan@catholic.lv*

**Atslēgas vārdi:** *Mārtiņš Luters, reformācija, vienotība, Baznīca, ekumenisms, dialogs*

*Katoļu un luterāņu kopīgais dokuments, kas tapis, gatavojoties Reformācijas 500. gadadienai, rosina pārdomu centrā likt Jēzus Kristus Evaņģēliju. Reformācijas atcere ekumenisma un globalizācijas laikmetā piedāvā jaunas iespējas kristīgai pieredzei, kā arī ticības un vienotības perspektīvām. Mārtiņš Luters izvērtējams vēsturiskā kontekstā, ņemot vērā pagātnes izaicinājumus un Vatikāna II koncila izvērsto atjaunotni. Pētījumi par Luteru ir attīstījušies, un objektivitāte prasa atbrīvošanos no stereotipiem, kopīgas platformas meklēšanu un izšķiršanu. Vēsturiskā apskatā par luterisko reformu un katoļu atbildi uz to jāietver Baznīcas atjaunotnes nepieciešamība. Mārtiņa Lutera teoloģiskās pamattēmas — attaisnošana, Euharistija, kalpošana, Svētie Raksti un tradīcija — attīstījušās gadsimtu gaitā. Pašlaik kristieši tiek aicināti ar nopietnību izturēties pret kristīgo ticību un kristību. Ekumenismā būtu jāvērsas uz vienotības perspektīvu, savstarpēju satikšanos, centieniem meklēt redzamu vienotību, atjaunotu Evaņģēlija atklāšanu un liecību par Dieva žēlsirdību.*

2017. gadā aprit 500 gadu kopš Reformācijas sākuma. Gatavojoties šai gadadienai, ir tapis svarīgs katoļu un luterāņu kopīgi izstrādāts dokuments — “No konflikta līdz komūnijai”<sup>1</sup>. Šī dokumenta izstrādē un saskaņošanā piedalījušies Pontifikālā kristiešu vienotības veicināšanas padome<sup>2</sup> un Pasaules Luterāņu federācija<sup>3</sup>, teksts ir publicēts 2013. g. Diemžēl tas vēl nav pieejams latviski. Tāpēc ir vērts iepazīties ar tā galvenajām domām. Dokumentā ir sešas nodaļas, tā beigās uzskaitīti arī līdzšinējie

kopīgie luterāņu un Romas katoļu Vienotības komisijas<sup>4</sup> paziņojumi, kas ir sadalīti četrās hronoloģiskās fāzēs un aptver laika posmu no 1967. līdz 2006. gadam.

Dokumenta priekšvārdā ir teikts, ka vislabākais veids, kā Romas katoļiem un evaņģēliskajiem kristiešiem 2017. g. kopīgi apcerēt Reformācijas notikumus, ir nolikt šo pārdomu centrā Jēzus Kristus Evaņģēliju. Tālāk seko aicinājums priecāties par Evaņģēliju un nodot to mūsu laikabiedriem, lai visa pasaule ieticētu, ka Dievs mums dāvā sevi un aicina uz

kopību ar Viņu un savu Baznīcu. Tas ir mūsu prieka iemesls. Patiesa Baznīcas vienotība ir iespējama tikai kā vienotība Jēzus Kristus Evaņģēlija patiesībā.

Dokumenta ievadā tiek uzsvērts, ka aizvadīto 500 gadu laikā katoļi un luterāņi ir sapratuši, ka tas, kas viņus vieno, ir lielāks, nekā tas, kas šķir. Jo viņus vieno kopīga ticība Trīsvienīgajam Dievam un Viņa atklāsmē Jēzū Kristū, kā arī galvenajām patiesībām par attaisnošanu. Šis — 2017. gads — nes sevī izaicinājumu kopīgi atklāt Vitenbergas Reformācijas galvenās tēmas un tās sekas.

Turpmākajā tekstā iepazīstināšu ar dokumenta sešām nodaļām un dažām no tajās ietvertajām domām. Pilns dokumenta teksts dažādās valodās ir atrodams interneta resursos.

## 1. Pieminot Reformāciju ekumenisma un globalizācijas laikmetā

Dokumenta pirmajā nodaļā tiek runāts par šīs gadadienas konteksta trim izaicinājumiem. Dialoga partneriem tie paver iespējas, bet arī norāda uz pienākumiem. Kopš Reformācijas sākuma tā ir pirmā gadskārtā, kura tiek atzīmēta ekumenisma laikmetā un tāpēc dod iespēju padziļināt katoļu un luterāņu kopību. Otrkārt, tas notiek globalizācijas laikmetā, kas nozīmē, ka ir jāņem vērā gan ziemeļu un dienvidu, gan austrumu un rietumu zemju kristiešu pieredze un perspektīvas. Un visbeidzot, tā ir pirmā gadadiena, kurā mēs saskaramies ar jaunās evaņģēlizācijas izaicinājumu. Šim laikam, no vienas puses, ir raksturīgs pieaugošais jauno reliģisko kustību skaits, bet, no otras, — daudzās vietās vērojama arvien pieaugoša sekularizācija. Tāpēc šī gadadiena dod iespēju sniegt kopīgu ticības liecību, kas ir katra kristieša pienākums.

Līdz šim atzīmētajām Reformācijas gadadienām bija raksturīgs konfrontācijas gars, tāpēc to rezultātā konflikts starp katoļiem un luterāņiem parasti tikai saasinājās. Vēstures notikumi tika interpretēti no pilnīgi

atšķirīgām perspektīvām, tāpēc tik svarīgi to šodien izdarīt kopā, lai arī tas ir saistīts ar lielām grūtībām. Daudzu katoļu apziņā vārds “Reformācija” asociējas galvenokārt ar Baznīcas sašķelšanos, turpretī luterāņiem tas asociējas ar Evaņģēlija atklāšanu no jauna, ticības drošību un brīvību. Vajadzīga kārtīga attieksme pret abām interpretācijām, lai izmantotu tās kā izejas punktu nopietnam dialogam.

## 2. Mārtiņš Luters un Reformācija jaunā perspektīvā

Dokumenta otrā nodaļa ir veltīta jaunam skatījumam uz Mārtiņu Luteru un Reformāciju. Pagātnes notikumus mēs vairs nevaram izmainīt, bet laika gaitā varam mainīt attieksmi pret tiem, kā arī veidu, kādā tos pieminam. Pagātne ir nemainīga, bet tās klātbūtnes veids mūsu šodienā var mainīties, par pagātnes notikumiem ir iespējams runāt jaunā veidā.

Zinātniskie pētījumi par Reformācijas laika Baznīcas vēsturi ir noveduši pie attieksmes maiņas pret šiem pagātnes notikumiem, tas attiecas gan uz katoļiem, gan luterāņiem. Abas puses ir spējušas atteikties no agrākās, izteikti konfesionālās vēstures interpretācijas. Katoļu gadījumā tas īpaši attiecas uz pētījumiem par Luteru un Reformāciju, bet luterāņu — uz priekšstatiem par viduslaiku teoloģiju un vēlinajiem viduslaikiem, tie tiek uztverti daudz vispusīgāk un plašāk. Jaunākajos Reformācijas perioda aprakstos lielāka vērība pievērsta neteoloģiska rakstura faktoriem: politikajiem, saimnieciskajiem, sociālajiem un kultūras.

Vēlinie viduslaiki vairs netiek uztverti nedz kā pilnīgas tumsonības laikmets, kā to bieži vien centās parādīt protestanti, nedz arī kā “gaišais” periods, kā to agrāk apgalvoja Romas katoļi. Mūsdienās tiek parādītas šī laikmeta pretrunas, tā laika Baznīca nebija monolīta, tanī bija dažādi strāvojumi. Tur var atrast gan dziļas garīgas dzīves meklējumus, gan augstos Baznīcas amatos esošo personu

vienaldzību pret saviem reliģiskajiem pienākumiem. Arvien lielāks skaits laju ieguva labu izglītību un vēlējās dzirdēt labus sprediķus, kā arī meklēja tādu teoloģiju, kura tiem palīdzētu kristīgajā dzīvē. Tieši šāda veida pārdomām arī pievērsās Lutera un tās attīstīja.

Reformācijas vēstures pētījumiem katoļi pievērsās 20. gadsimtā, lai gan interese par to bija radusies jau 19. gadsimta otrajā pusē. Iemesls bija tāds, ka katoļu teologi apzinājās nepieciešamību atbrīvoties no vienpusējas un pret Romu vērstas protestantu historiogrāfijas. Tās spiedienu izjuta katoļi, kuri dzīvoja protestantu dominētajā Vācijā. Lūzums katoļu pētījumos par šo tēmu notika tad, kad tika izvirzīta tēze, ka Lutera pārvarēja sevī katolicismu, kurš nebija īsti katolisks. Saskaņā ar šo uzskatu vēlino Viduslaiku Baznīcas dzīve un doktrīna bija Reformācijas galvenais stimulē. 16. gadsimta krīze katoļu Baznīcā paskaidro, kāpēc Lutera reliģiskais protests varēja aizraut daudzus viņa laikabiedrus. Lutera sāka uztvert jaunā veidā: kā nopietnu un dziļi ticīgu lūgšanu cilvēku.

Vēstures pētījumi parādīja, ka Romas katoļu uzskatus par Lutera pēdējo četru gadsimtu gaitā noteica galvenokārt Jāņa Kokleja (*Cochlaeus*) komentāri. Koklejs bija Lutera pretinieks un Saksijas hercoga Georga padomnieks. Viņš uzskatīja Lutera par mūku-atkritēju, kristietības un morāles grāvēju un ķecerī. Šo pētījumu un tiem sekojošā dialoga rezultātā katoļi atbrīvojās no līdzšinējās vienpusēji kritiskās attieksmes pret Lutera. Citi vēstures pētījumi parādīja, ka nevis tas, ko uzskatīja par galvenajām Reformācijas tēzēm, piemēram, mācība par attaisnošanu, ir novedusi pie Baznīcas šķelšanās, bet gan Lutera kritika attiecībā uz Baznīcas hierarhisko uzbūvi (*Verfassung*).

Nākošais solis katoliskajos pētījumos par Lutera noveda pie atklājuma, kādā veidā abu konfesiju pausto ticības patiesību kopīgais saturs ir ieausts abu tradīciju domu struktūrās un sistēmās, pirmām kārtām sistemātiskā veidā salīdzinot abu konfesiju galveno teologu

— Akvīnas Toma un Mārtiņa Lutera — uzskatus. Tas palīdzēja izprast Mārtiņa Lutera mācību viduslaiku kontekstā. Vienlaicīgi katoļi pievērsās pētījumiem mācībā par attaisnošanu Augsburgas apliecībā. Tādā veidā Lutera reformācijas postulāti tika novietoti plašākā — visas luteriskās konfesijas veidošanās kontekstā. Pateicoties tam, tika ieraudzīts, ka Augsburgas apliecības nodoms bija izteikt reformācijas galvenos postulātus un saglabāt Baznīcas vienību.

Tā rezultātā saistībā ar Augsburgas apliecības 450 gadu jubileju, kas tika atzīmēta 1980. g., dzima ekumenisks projekts, kura mērķis bija panākt, lai katoļi atzītu šo dokumentu. 1999. g. parakstīta kopīga Deklarācija par attaisnošanu. Tajā tika konstatēts, ka starp katoļiem un luterāņiem pastāv vienprātība attiecībā uz mācības par attaisnošanu pamattēzēm.

Arī katoļu Baznīcas iekšienē notika pārmaiņas — atbildot uz iepriekšējos gadu desmitos notiekošo biblisko, liturģisko un patristisko atjaunotni, Vatikāna Otrais koncils uzsvēra Svēto Rakstu svarīgo lomu Baznīcas dzīvē, no jauna konstatēja visu kristīto vispārējo priesterību un atzina nepieciešamību pēc pastāvīgas atjaunošanās un reformas Baznīcā. Koncils arī atzina svētuma un patiesības elementus ārpus Romas katoļu Baznīcas struktūrām. Tika atzīts, ka Kristus Gars var izmantot citas kristīgās kopienas kā pestīšanas līdzekļus (*sal. UR 3*). Tādā veidā pēc Vatikāna Otrā koncila atjaunotnes katoļi var citādāk paskatīties uz Mārtiņa Lutera reformas postulātiem un būt atvērtāki, tos vērtējot. Tika atzīts, ka viņš vēlējās reformēt, nevis sašķelt Baznīcu. Viss veicināja to, ka ekumeniskā vērtējumā viņš tiek atzīts kā “Evaņģēlija liecinieks”. Pāvests Benedikts XVI, 2011. g. apciemojot auguštīniešu klosteri Erfurtē, kur Lutera bija pavadījis sešus gadus, atzina, ka Mārtiņa Lutera persona un teoloģija arvien ir izaicinājums katoļu teoloģijai.

Arī luterāņu pētījumi par Lutera ir piedzīvojuši pārmaiņas. Teologu un vēsturnieku

dialogs palīdzēja atzīt, ka ne tikai katoļu, bet arī luterāņu pusē teoloģiskie motīvi bija sa-  
vijušies ar politiskajām interesēm. Savukārt  
dialogs ar katoļu teologiem viņiem palīdzēja  
atbrīvoties no vienpusēja, izteikti konfesionā-  
la skatījuma un kritiskāk izvērtēt dažus savas  
tradīcijas aspektus.

Abu ekumenisko dialoga partneru mācībā  
ir daudz kopīgu iezīmju, tomēr savos formu-  
lējumos tā var atšķirties vai pat būt pretrunā.  
Dialogs rāda, ka tā partneri izmanto dažādas  
valodas un atšķirīgi izprot abu pušu izmanto-  
tos jēdzienus, arī domā atšķirīgi. Tomēr tas,  
kas ārēji šķiet pretrunā, savā būtībā ne vien-  
mēr tā ir. Lai varētu objektīvi salīdzināt pret-  
runīgos izteikumus, tie jāinterpretē vēsturis-  
kajā kontekstā, kurā tie radušies. Tas palīdzēs  
saprast, kur mums ir darīšana ar reālu pret-  
runu vai atšķirību un kur nē. Ekumeniskais  
dialogs nozīmē atteikšanos no tiem domāša-  
nas stereotipiem, kuri liek uzsvāru uz atšķi-  
rīgo. Dialoga partneri ir aicināti sākt ar to,  
ka ir jāmeklē kopīgais, tikai pēc tam notiek  
pievēršanās atšķirīgajam un tā izvērtēšana.  
Atšķirības netiek ignorētas vai mazvērtētas,  
jo ekumenisks dialogs nozīmē kopīgi meklēt  
kristīgās ticības patiesību.

### 3. Īss vēsturisks apskats par luterisko Reformu un katoļu atbildi uz to

Šodien jau ir iespējams nonākt pie kop-  
saucēja par luteriskās Reformācijas vēsturi.  
Lai arī luterāņi un katoļi uz to skatās no da-  
žādām perspektīvām, tomēr, pateicoties eku-  
meniskajam dialogam, ir iespējams pārvarēt  
tradicionālo antiprotestantisko un antikato-  
lisko hermeneitiku un vienoties par kopīgu pie-  
eju pagātnes notikumiem.

Luters reti lietoja jēdzienu “reformācija”,  
pirmām kārtām attiecinot to uz reformām  
Baznīcā. Vēlāk jēdziens “Reformācija” tika  
lietots šaurākā nozīmē — kā vēstures noti-  
kumi, kas iesākās 1517. gadā ar Mārtiņa  
Lutera 95 tēžu publicēšanu, līdz Augsburgas  
religiskā miera izsludināšanai 1555. gadā.

Baznīcas iekšējais teoloģiskais strīds ātri vien  
tika izmantots politisku, saimniecisku un kul-  
tūras rakstura mērķu sasniegšanai. Līdz ar  
to tas, ko šodien saprotam ar jēdzienu “Re-  
formācija”, ļoti atšķiras no tā, ko mācīja un  
centās sasniegt Luters.

1517. g. 31. oktobrī Luters nosūtīja 95  
tēzes “Diskusija par atlaidu spēka izskaidro-  
šanu” kā pielikumu Maincas arhibīskapam  
adresētajā vēstulē. Šai vēstulē Luters izteica  
savas šaubas attiecībā uz sprediķiem par at-  
laidu tēmu un praksi un aicināja ieviest iz-  
maiņas. Tai pašā dienā viņš uzrakstīja vēstuli  
arī savas diecēzes bīskapam — Hieronīmam  
Šulcem fon Brandenburgam. Nosūtot tēzes  
šauram teologu lokam un, ļoti iespējams,  
piestiprinot šīs tēzes pie Vitenbergas pils baz-  
nīcas durvīm, viņš gribēja uzsākt akadēmisku  
diskusiju par neatrisinātajiem jautājumiem  
attiecībā par atlaidu teoriju un praksi.

Atlaidām tālaika dievbijībā bija svarīga  
loma. Atlaidas tika saprastas kā laicīgā soda  
atļaušana par tiem grēkiem, kuru vaina ir jau  
izdzēsta. Luters uzskatīja, ka šī atlaidu prak-  
se kaitē kristiešu dievbijībai. Viņš apstrīdēja  
to, ka atlaidas var atbrīvot penitentu no soda,  
kuru tam ir uzlicis Dievs, kā arī to, ka sods,  
kuru uzliek priesteris, var tikt pārņemts uz  
šķīstītavu. Šīs 95 Lutera tēzes zibenīgi izpla-  
tījās pa visu Vāciju un izsauca lielu atbalsi  
tautā, no tā ļoti cieta atlaidu prakse. Drīz vien  
izplatījās baumas, ka Luters tiks apsūdzēts  
ķecerībā. Jau decembrī Maincas arhibīskaps  
nosūtīja uz Romu Lutera tēzes tajās ietver-  
tās teoloģijas pārbaudīšanai, kopā ar papildu  
materiāliem.

Luters bija pārsteigts par šādu reakciju  
uz savām tēzēm, jo viņš nebija plānojis tās  
publicēt plašākai sabiedrībai, bet bija vēlē-  
jies vienīgi izraisīt akadēmisku disputu. Viņš  
bažījās, ka tās viegli var tikt pārprastas, ja  
nonāks pie plašāka lasītāju loka. Tāpēc  
1518. g. marta beigās viņš vācu valodā no-  
publicēja “Sprediķi par atlaidām un žēlasti-  
bu”. Šim tekstam bija ārkārtīgi panākumi un  
tas padarīja Lutera plaši pazīstamu Vācijā.

Luters pats nepārtraukti atkārtoja, ka viņa tēzes, izņemot pirmās četras, nav kaut kas galīgs. Šie apgalvojumi ir uzrakstīti, lai par tiem diskutētu.

Roma bažījās, ka Lutera teoloģija var kaitēt Baznīcas mācībai un pāvesta autoritātei, tāpēc viņš tika izsaukts uz Romu, lai dotu norēķinu par savu teoloģiju. Saskaņā ar Saksijas elektora Frīdriha Gudrā lūgumu procesu pārcēla uz Vācijas Reihstāga sēdi Augsburgā. Kardināls Kajetāns tika nosūtīts uz šo sēdi kā pāvesta pilnvarotais pārstāvis. Process, kurš noveda pie Lutera ekskomunikācijas, nebija viennozīmīgs. Luters uzdeva jautājumus un vēlējās dzirdēt atbildes, pretargumentus. Neskatoties uz to, ka Luteram tika solīta godīga tiesas prāva un tas, ka viņš tiks uzklausīts, uz viņu arvien no jauna tika izdarīts spiediens un draudēts, ka viņu atzīs par ķecerī. 1518. g. 13. novembrī Luters izsludināja svinīgu “*Protestatio*”, kurā paziņoja, ka viņa uzskati ir saskaņā ar Svēto Romas Baznīcu un viņš tos nevar atsaukt, kamēr viņam netiks pierādīts, ka viņš maldās.

Pirms tikšanās kardināls Kajetāns rūpīgi izstudēja abus Vitenbergas profesora rakstus un pat uzrakstīja par tiem traktātus. Diemžēl viņš interpretēja Lutera tekstus caur savu jēdzienu sistēmas prizmu un pārprata tos attiecībā par ticības drošību, lai arī pareizi izklāstīja Lutera uzskatu detaļas. Luters, savukārt, nepazina kardināla Kajetāna teoloģiju. Nopratināšana deva ļoti ierobežotas iespējas diskusijai. Tās laikā kardināls aicināja Luteru atsaukt savus uzskatus. Tas nedeva iespēju Luteram dziļāk iepazīties ar kardināla pozīciju. Ļoti žēl, ka divi tik izcili 16. gs. teologi procesā par ķecerību satikās šādā kontekstā.

Turpmāko gadu laikā Lutera teoloģija atstājās un raisīja jaunus strīdus. Notika tikai viens disputs — Leipcigā 1519. gadā, tā dalībnieki bija Luters, Andrejs Bodenšteins no Karlšates un Johans Eks.

Starplaikā Romā turpinājās process pret Luteru. Pāvests Leons X izšķīrās 1520. g. 15. jūnijā publicēt bullu “*Exsurge Domine*”,

kurā nosodīja 41 Lutera apgalvojumu, kas tika paņemts no dažādiem Lutera rakstiem. Lai arī šie apgalvojumi tika precīzi nocitēti, tomēr arī atrauti no konteksta. Luteram tika dotas 60 dienas, lai atsauktu savas “kļūdas”, pretējā gadījumā viņam piedraudēja ar izslēgšanu no baznīcas. Eks un Aleandrs, kuri Vācijā publicēja šo bullu, papildus pieprasīja arī Lutera darbu sadedzināšanu. Atbildot uz to, Lutera piekritēji sadedzināja Lutera pretinieku darbus, bet Luters to pašu izdarīja ar bullu. Tā rezultātā viņš 1521. g. 3. janvārī tika ekskomunicēts.

Strīds par atļaidām ātri vien pārvērtās strīdā par autoritātēm. Pēc Lutera domām, Romas kūrīja bija zaudējusi savu autoritāti, jo turējās pie tās tīri mehāniski un nebalstījās uz bibliskiem argumentiem. Konflikta sākumā Svētos Rakstus, Baznīcas tēvus un Baznīcas tradīcijas viņš vēl uztvēra kā vienu veselumu. Tomēr brīdī, kad Luters nonāca pie slēdziena, ka veids, kurā Romas ierēdņi interpretē kanonu, ir pretrunā ar Svētajiem Rakstiem, šī vienotība tika pazaudēta. Kas attiecas uz katoļiem, tad viņi nenoliedza Svēto Rakstu vadošo lomu, bet strīds bija par Svēto Rakstu interpretāciju.

Kad Luters secināja, ka dažiem Romas apgalvojumiem trūkst bibliska pamatojuma, viņš sāka uztvert pāvestu kā antikristu. Ar šo šokējošo apsūdzību Luters gribēja uzsvērt, ka pāvests neļauj Kristus pateikt to, ko Kristus pats grib pateikt, ka pāvests sevi nostāda augstāk par Svētajiem Rakstiem, tā vietā, lai pakļautos to autoritātei. Pāvests apgalvoja, ka viņa amats tika izveidots uz *iure divino* (dievišķā likuma pamata), bet Luters nevarēja atrast pamatojumu šim apgalvojumam Svētajos Rakstos.

Saskaņā ar tā laika Vācijas likumiem, ja kādu izslēdza no Baznīcas, tad viņš bija ārpus likuma. Vormsas Saeimas dalībnieki izsludināja, ka Luters ir ārpus likuma un jāiesloga cietumā, pat jānogalina. Ķeizars pavēlēja “luterisko herēzi” izrēvēt ar jebkādiem līdzekļiem. Tomēr Lutera argumenti daudziem

## LZA LOCEKĻU KORESPONDENCE

firstiem un pilsētām likās pārliecinoši, tāpēc Saeimas lēmums netika izpildīts.

Evaņģēlija interpretācija, ko piedāvāja Luters, guva arvien vairāk piekritēju priesteru, mūku un sprediķotāju vidū. Svētā Komūnija tika pieņemta zem divām zīmēm, priesteri un mūki sāka precēties, pārstāja ievērot gavēņa noteikumus, tika izrādīts nicinājums pret svētbildēm un relikvijām.

Luteram nebija nodoma dibināt jaunu Baznīcu. Kopā ar daudziem citiem domubiedriem viņš vēlējās reformas un uzsvēra katra kristītā vispārējo priesterību, kā arī vēlējās, lai laji ņem aktīvāku dalību Baznīcas reformēšanā. Tā kā nepastāvēja reformu plāns, nedz arī centrs, kurš tās īstenotu, tad reformatori vērsās pie Saksijas kūrfirsta, lai viņš nozīmētu vizitācijas komisiju, kas nodibināja kaut ko līdzīgu Baznīcas pārvaldes institūcijai. Superintendanti uzraudzīja garīdznieku darbību un viņu dzīvesveidu. Komisija pārbaudīja arī dievkalpojumu kārtību un gādāja par vienotību. 1528. g. tika izdota rokasgrāmata garīdzniekiem, kas saturēja svarīgas doktrinālas tēmas un pievērsās Baznīcas praktiskajām problēmām. Šai grāmatai bija liela loma luterāņu konfesijas vēsturē.

Kopā ar kolēģiem no Vitenbergas Universitātes Luters pārtulkoja Bībeli vācu valodā. Lai celtu kristīgās izglītības līmeni, Luters uzrakstīja "Mazo Katehismu" plašākam lasītāju lokam un "Lielo Katehismu" garīdzniekiem un izglītotākajiem lajiem. Lai laji varētu ņemt aktīvāku dalību dievkalpojumos, reformatori sacerēja baznīcas dziesmas un publicēja dziesmugrāmatas. Pirmajos Reformācijas gados daudzi priesteri un mūki pievienojās reformatoriem, tomēr vēlāk, sākot ar 1535. g., reformatori sāka ordinēt savus garīdzniekus. "Augsburgas apliecībā" (1530) reformatori apliecināja, ka ir gatavi paklausīt bīskapiem, ja tie atļaus sludināt Evaņģēliju saskaņā ar reformācijas postulātiem. Tā kā tas nenotika, reformatori bija izvēles priekšā: vai nu ordinēt priesterus un bīskapus kā līdz šim, bet tad nāktos atteikties no reformācijas idejām,

vai arī saglabāt uzticību Reformācijas idejām un pašiem ordinēt garīdzniekus. Tika izvēlēts otrais variants, ordinācija notika Vitenbergā, ar šiem jautājumiem nodarbojās Teoloģijas fakultātes personāls.

"Augsburgas apliecība" bija mēģinājums atrisināt radušos konfliktus. Tā ir liecība tam, ka reformatori vēlējās saglabāt redzamo Baznīcas vienotību. Daži Romas katoļu teologi tūlīt uzrakstīja "*Confutatio*", kura saskaņēja ar "Augsburgas apliecību" tanī, kas attiecas uz mācību par Vissv. Trīsvienību, kristoloģiju un kristību, bet tika atnesti luterāņu uzskati par Baznīcu un sakramentiem, atsaucoties uz patristiskajiem tekstiem. Tā kā luterāņus šie argumenti nepārliecināja, tika uzsākts oficiāls dialogs, lai atrisinātu radušās domstarpības. Šis dialogs beidzās bez rezultātiem. 1546. g. ķeizars Kārlis V uzsāka karu pret teritorijām, kuras sekoja Reformācijas idejām, lai piespiestu atsaukt visas izmaiņas. Sākotnēji viņam veicās, tomēr beigās mēģinājums izskaust "luterisko herēzi" ar militāriem līdzekļiem cieta pilnīgu neveiksmi. 1555. g. Augsburgā tika noslēgts miers, un luterāņi ieguva tādas pašas tiesības kā katoļi, tomēr tas neattiecās uz citiem Reformācijas novirzieniem, tādiem kā reformāti un anabaptisti. Tika ieviests princips: *Cuius regio eius religio* (kāds valdnieks, tāda ticība). Ja kāds no padotajiem nevēlējās pieņemt vietējā valdnieka ticību, viņam bija tiesības emigrēt.

Tridentes koncils tika sasaukts (1545), lai risinātu trīs uzdevumus: pārvarētu konfesionālo sašķeltību, veiktu Baznīcas reformu un ieviestu mieru, lai varētu stāties pretī apdraudējumam no Osmaņu impērijas puses. Koncila dekrēti pievērsās galvenokārt tam, ko uzskatīja par protestantiskajām kļūdām, līdz ar to koncils veicināja polemiku starp luterāņiem un katoļiem. Katolicisms tika interpretēts polemiski attiecībā pret protestantismu. Līdzīga pieeja, tikai pretējā virzienā, bija atrodama dažos luterāņu pamattekstos, arī tur luterāņu viedoklis tika parādīts caur opozīcijas prizmu pret katoļiem. Trešās sesijas laikā



Tridentas koncils atzina, ka Baznīcas vienotība ir neatgriezeniski zaudēta. Luterāņu teritorijās bija radušās jaunas baznīcas struktūras. Augsburgā noslēgtais miers, lai arī sākumā nodrošināja stabilas politiskās attiecības, tomēr nespēja novērst lielo 17. gs. konfliktu — Trīsdesmit gadu karu (1618–1648). Reformācijas ilglaicīgās smagās sekas bija spēcīgu nacionālo valstu izveidošanās ar izteiktām konfesionālām barjerām. Savukārt Tridentas koncila lēmumi veidoja katoliskās identitātes pamatus līdz pat Vatikāna II koncilam, kas ļāva Katoliskajai Baznīcai atteikties no postreformācijas perioda polemiskās pieejas un atvērties uz ekumenismu.

#### **4. Mārtiņa Lutera teoloģijas galvenās tēmas luterāņu un Romas katoļu dialogu gaismā**

Kopš 16. gs. Lutera un luterāņu teoloģijas uzskati bija strīdus ābols attiecībās starp katoļiem un luterāņiem. Šis domstarpības pētītās gan ekumeniskā dialoga procesā, gan zinātniskajos pētījumos. Lai tās pārvarētu, tika analizētas atšķirības terminoloģijā un domāšanas veidā. Izrādījās, ka nav tā, ka šie uzskati būtu pilnīgā pretrunā. Šai nodaļā katoļi un luterāņi kopā apraksta dažus no galvenajiem Lutera teoloģijas postulātiem. Tas nenozīmē, ka katoļi piekrīt visam, ko Lutera mācība tādā izklāstā, kā šeit ir aprakstīts. Tomēr kopā noietais ceļš ekumenisma jomā ļauj kopīgi prezentēt šo tekstu. Ir jānošķir Lutera teoloģija no luteriskās teoloģijas, kura ir atrodama konfesionālajos rakstos. Saistībā ar to, ka tiek atzīmēta 1517. g. notikumu gadadiena, dokuments pievēršas tikai Lutera teoloģijai.

Dokuments skar četras Lutera teoloģijas tēmas: attaisnošana, Euharistija, ordinētie kalpojumi Baznīcā, Raksti un Tradīcija. Mārtiņa Lutera uzskati ir dziļi iesakņoti vēlīno viduslaiku domāšanas veidā. Lutera attieksmi pret šo mantojumu var raksturot trejādi: pieņemšana, kritiska attieksme un izešana ārpus šīs domāšanas rāmjiem. 1505. g. viņš

klūva par augstīniešu eremītu mūku Erfurtē, 1512. g. par teoloģijas profesoru Vitenbergā. Savā profesora–teologa darbībā viņš pievērsās Svēto Rakstu skaidrošanai. Bez tam viņš bija stipri iesakņots arī patristiskajā tradīcijā, svēto Augustīnu viņš nosauca par visuzticamāko apustuļa Pāvila interpretatoru. Lutera bija kritiski noskaņots pret lielāko daļu no sholastikas laika teologiem, tomēr Bernāru no Klervo viņš augstu vērtēja. Lutera domāšana bija dziļi iesakņota arī vēlīno viduslaiku mistiskajā tradīcijā. Tāpat Lutera dziļi iespaidoja viņa klostera priekšnieks Johans fon Štaupics ar savu kristocentrisko teoloģiju. Vēlīnajos viduslaikos dzima laju teoloģija. Lutera iedvesmojās arī no tās, rakstot savus traktātus lajiem un izmantojot tanī ietvertās idejas, taču, tverot šīs idejas arī no sava skatu punkta.

Lutera un citi reformatori uztvēra mācību par attaisnošanu kā pirmo un galveno kristīgās patiesības atziņu, tāpēc 20. gs. otrajā pusē šis jautājums ieņēma centrālo vietu ekumeniskajā dialogā. Šo pētījumu un dialoga auglis bija kopīga Deklarācija par attaisnošanu, ko 1999. g. oficiāli pieņēma gan Romas katoļu Baznīca, gan arī Pasaules luterāņu federācija. Šī Deklarācija konstatē, ka tanī, kas attiecas uz mācību par attaisnošanu, Tridentas koncilā izteiktais nosodījums neattiecas uz luterāņu Baznīcas uzskatiem, kas ir aprakstīti šai Deklarācijā. Tā ir pārsteidzoša atbilde uz konfliktiem, kuri attiecībā par šo jautājumu turpinājās gandrīz piecsimt gadus.

Par Euharistiju tika konstatēts, ka luterāņu un katoļu starpā vairs nav domstarpību par Kristus reālo klātbūtni Euharistijā. Tāpat arī tika sasniegta viedokļu tuvināšanās jautājumā par Euharistiju kā upuri. Vienīgi tiek uzsvērts, ka ir jāizvairās no tā, lai šis upuris tiktu saprasts kā Golgātas upura atkārtošana, jo Kristus kļūst klātesošs sakramentālā veidā. Tiek atzīts, ka pilnīgā Euharistijas forma ir zem maizes un vīna zīmēm, lai arī pastāv atšķirīga prakse tās svinēšanā. Gan katoļi, gan luterāņi ir pārliecināti, ka Euharistijas

svinēšanai ir nepieciešama ordinēta Baznīcas kalpotāja klātbūtne, lai arī pastāv atšķirības šī kalpojuma izpratnē.

Par ordinētajiem kalpojumiem Baznīcā ir jāņem vērā, ka attiecības starp priesteriem un bīskapiem 16. gs. sākumā tika izprastas citādāk, nekā tās ir formulētas Vatikāna Otrā koncila dokumentos. Līdz ar to tālaika luterāņu garīdznieku ordinācijas prakse ir jāvērtē sava laikmeta kontekstā. Rezumējot līdzšinējā dialoga rezultātus, jākonstatē, ka ir rasti ļoti būtiski saskares punkti izpratnē par ordinēto kalpotāju lomu Baznīcā, tomēr vienlaicīgi vēl arvien ir daudzi būtiski šķēršļi tam, lai sasniegtu kopīgu izpratni šai jautājumā.

Svēto Rakstu un Tradīcijas loma katoļu Baznīcā mūsdienās tiek izprasta pavisam citādāk, nekā to uztvēra Lutera teoloģiskie oponenti. Katoļi un luterāņi var kopīgi konstatēt, ka attiecībā par Svētajiem Rakstiem un Tradīciju abu pušu viedokļi ir tik tuvi, ka dažādie akcenti, kas ir katrā no pusēm, nevar būt par pamatu tam, lai attaisnotu esošo sašķeltību. Varam teikt, ka šajā jautājumā mēs esam sasnieguši vienotību viedokļu daudzveidībā.

## 5. Aicināti uz kopīgu pieminēšanu

Kopīgajā dokumentā tiek konstatēts, ka Baznīca ir Kristus Miesa. Tā kā ir tikai viens Kristus, tad var būt tikai viena Viņa miesa. Caur kristību cilvēks kļūst par šīs miesas locekli. Vatikāna Otrais koncils māca, ka visi, kuri ir kristīti un tic Kristum, bet nav Romas katoļu Baznīcas locekļi, caur kristību ir Kristus Miesas locekļi, tāpēc varam viņus saukt par kristiešiem, un Katoliskās Baznīcas bērni pamatoti viņus uzskata par brāļiem Kungā. Evaņģēliskie kristieši to pašu var teikt par māsām un brāļiem katoļiem.

Tā kā katoļi un luterāņi, būdami Kristus Miesas locekļi, ir saistīti savā starpā, tad uz viņiem attiecas apustuļa Pāvila vārdi: "Un, kad viens loceklis cieš, tad visi locekļi cieš līdzīgi; vai, kad viens loceklis top godāts, tad visi locekļi priecājas līdzīgi." (1 Kor. 12, 26) Kas

skar vienu miesas locekli, tas attiecas arī uz visiem pārējiem. Tāpēc tad, kad evaņģēliskie kristieši piemin notikumus, kas izraisīja viņu Baznīcas īpašās formas izveidošanos, viņi nevēlas to darīt bez katoļiem. Kopīgi pieminot Reformācijas aizsākumus, gan vieni, gan otri grib nopietni attiekties pret saņemto kristību.

Tā kā luterāņi tic tam, ka viņi ir vienas un tās pašas Kristus Miesas locekļi, tad viņi ar to grib uzsvērt, ka viņu Baznīca neradās līdz ar Reformāciju un ka tā nepastāv vienīgi pēdējos piecsimt gadus. Viņi drīzāk ir pārliecināti, ka evaņģēlisko Baznīcu aizsākumi ir meklējami Vasarsvētku dienā un apustuļu sludināšanā; tomēr savu īpašo formu Baznīcas ieguva caur reformatoru sludināšanu un darbību. Reformatori nevēlējās dibināt jaunu Baznīcu un, saskaņā ar viņu pārliecību, to arī nav darījuši. Viņi gribēja pārveidot Baznīcu un savu iespēju robežās viņiem tas izdevās, pat ja viņi arī pieļāva kļūdas un pieņēma nepareizus lēmumus.

Kā vienas miesas locekļi katoļi un luterāņi kopīgi piemin Reformācijas notikumus, kuru ietekmē abas tradīcijas pastāv atsevišķās kopienās, neskatoties uz to, ka abas pieder tai pašai miesai. Tas ir ļoti sāpīgi. Tā kā katoļi un luterāņi ir tās pašas miesas locekļi, viņi tiecas uz pilno Baznīcas katoliskumu, neskatoties uz šķelšanos. Šim procesam ir divi aspekti: atzīt to, kas ir kopīgs un kas mūs vieno, bet arī atzīt to, kas mūs šķir. Pirmais ir par iemeslu priekam un pateicībai, bet otrais — sāpēm un rūgtumam.

Kad 2017. g. evaņģēliskie kristieši svinēs Reformācijas sākuma apaļo gadskārtu, tas nenozīmē, ka viņi svinēs Rietumu Baznīcas sašķelšanos. No teoloģiskā skatu punkta raugoties, neviens kristietis, kuram ir atbildības sajūta, nevar svinēt šķelšanos starp kristiešiem.

Tad, kad katoļi kopīgi piemin 16. gs. notikumus un teoloģiskos strīdus, viņiem ir jāņem vērā vēsturiskie apstākļi. Mēs nevaram vainot 16. gs. luterāņus un katoļus par to, kas notika šī reliģiskā konflikta ietvaros, jo



daudz kas izgāja ārpus viņu kontroles. Teoloģiskie uzskati un politiskās intereses 16. gs. bieži vien bija cieši savijušās kopā. Daudzi politiķi bieži vien izmantoja teoloģiskās idejas, lai sasniegtu savus mērķus, tāpat arī daudzi teologi centās izplatīt savus teoloģiskos uzskatus, izmantojot politiskos līdzekļus. Tāpēc šais sarežģītajos apstākļos būtu grūti apsūdzēt konkrētus cilvēkus par noteiktu darbību sekām.

Šķelšanās, kas notika 16. gs., bija cieši saistīta ar atšķirīgu kristīgās ticības izpratni un tai bija ļoti akūts raksturs, jo tā balstījās pārliecībā, ka šīs izpratnes likme ir pestīšana. Katra no pusēm pastāvēja pie saviem uzskatiem un nevarēja no tiem atteikties. Nevienam nevar pārņemt, ka viņš klausīja savas sirdsapziņas balsij, kas balstījās uz Svētajiem Rakstiem; pie savas pārliecības viņš bija nonācis, nopietni konsultējoties ar citiem.

Cits jautājums ir par to, kādā veidā teologi prezentēja savus uzskatus, cīnoties par sabiedriskās domas atbalstu. 16. gs. katoļi un luterāņi ne tikai bieži vien nesaprata savus pretiniekus, bet arī prezentēja viņu uzskatus izkropļotā veidā, pārvēršot par karikatūru, lai tos izsmietu. Raksturojot pretiniekus, liela loma bija aizspriedumiem un pārpratumiem. Regulāri tika grēkots pret astoto bausli, kurš aizliedz dot viltus liecību pret savu tuvāko. Tāpēc abām pusēm ir pamats izteikt nožēlu par veidu, kādā tika debatēts savā starpā. Gan luterāņi, gan katoļi nav bez vainas. Tāpēc ir nepieciešams, lai tas tiktu atklāti atzīts, pieminot šos piecsimt gadu vecos notikumus.

## 6. Pieci ekumeniskie imperatīvi

Katoļi un luterāņi atzīst, ka līdz ar savām kopienām viņi pieder tai pašai Kristus Miesai. Pieaug apziņa par to, ka 16. gs. strīds tuvojas beigām. Iemesli, kāpēc no abām pusēm tika nosodīta pretējās puses mācība, vairs nav spēkā. Līdz ar to var runāt par pieciem 2017. g. kopīgās pieminēšanas imperatīviem. Luterāņi un katoļi ir aicināti uz to, lai domātu Kristus Miesas vienotības perspektī-

vā, meklētu to, kas šo vienotību izsaka, kā arī kalpotu vienīgās Kristus Miesas kopībai. Šis virziens prasa nepārtrauktus sirds atgriešanos.

**Pirmais imperatīvs:** katoļiem un luterāņiem par izejas punktu vienmēr ir jāizvēlas vienotības, nevis šķelšanās perspektīva, lai nostiprinātu to, kas viņiem kopīgs, neskatoties uz to, ka vieglāk ir saskatīt atšķirības un uz tām sakoncentrēties.

**Otrais imperatīvs:** luterāņiem un katoļiem pastāvīgi ir jāļauj sev mainīties, pateicoties tam, ka notiek savstarpējas tikšanās un tiek sniegta kopīga ticības liecība.

**Trešais imperatīvs:** katoļiem un luterāņiem no jauna jāapņemas meklēt redzamo vienotību; nepieciešams kopīgi izstrādāt plānu ar konkrētiem soļiem, kuri vestu pie tās, un arvien no jauna tiekties uz šo vienotību.

**Ceturtais imperatīvs:** luterāņiem un katoļiem ir nepieciešams no jauna kopīgi atklāt Jēzus Kristus Evaņģēlija spēku mūsu laikmetam.

**Piektais imperatīvs:** katoļiem un luterāņiem ir nepieciešams dot kopīgu liecību par Dieva žēlsirdību, sludinot Evaņģēliju un kalpojot pasaulei.

Reformācijas aizsākumi tiks pieminēti pienācīgā veidā tad, kad luterāņi un katoļi kopīgi ieklausīsies Jēzus Kristus Evaņģēlijā un kad arvien no jauna atbildēs uz aicinājumu veidot kopību kopā ar Kungu.

Rezumējot dokumentā ietvertās domas, nepieciešams konstatēt, ka pirmo reizi kopš Reformācijas sākuma katoļi un luterāņi ir saņieguši tālejošu un ļoti vispusīgu kopsaucēju par Reformācijas sākuma notikumiem un tā laika diskusiju galvenajām tēmām. Protams, netiek noklusētas arī saglabājušās atšķirības, bet diskusija par tām lai paliek kā nākotnes uzdevums.

## Avoti

<sup>1</sup> *From Conflict to Communion. Lutheran-Catholic Common Commemoration of the Reformation in 2017. Report of the Lutheran-Roman Catholic Commission on*

*Unity*. The Lutheran Pontifical Council for World Federation (PCPCU), The Promoting Christian Unity (LWF). Evangelische Verlagsanstalt GmbH; Leipzig and Bonifatius GmbH Druck — Buch — Verlag Paderborn Printed in 2013 Germany in. H 7638, <https://www.lutheranworld.org/sites/default/>

[files/From%20Conflict%20to%20Com-munion.pdf](#)

<sup>2</sup> [http://www.vatican.va/roman\\_curia/pontifical\\_councils/chrstuni/index.htm](http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/index.htm)

<sup>3</sup> <https://www.lutheranworld.org/tags/pcpcu>

<sup>4</sup> <https://www.lutheranworld.org/tags/lutheran-roman-catholic-commission-unity>

## Par autoru

**Zbignevs Stankevičs** ir Romas Katoļu Baznīcas Rīgas arhibīskaps metropolīts. Rīgas arhibīskapa metropolīta amatam viņu 2010. gada 19. jūnijā ordinēja pāvests Benedikts XVI.

## About the author

**Zbignevs Stankevičs** is a Latvian Roman Catholic Archbishop. He was appointed metropolitan archbishop of Riga on 19 June 2010 by Pope Benedict XVI.

## “FROM CONFLICT TO COMMUNION.” INSIGHTS INTO THE LUTHERAN–CATHOLIC COMMON DOCUMENT IN PREPARATION FOR THE 500 YEARS OF THE REFORMATION

**Zbignevs Stankevičs**  
metropolitan@catholic.lv

## Summary

**Keywords:** *Martin Luther, reformation, unity, Church, ecumenism, dialogue*

The Lutheran–Catholic common document in preparation for the 500 years of the Reformation calls for the Gospel of Jesus Christ to be put in the center of these reflections. Commemoration of the Reformation in an ecumenical and global age gives new opportunities for Christian experience, faith, and unity perspectives. Martin Luther should be evaluated in the historical context, in view of the past challenges and Vatican II renewal efforts. Research on Luther has evolved and objectivity requires freedom from stereotypes, quest for common ground, and discernment. A historical sketch of the Lutheran reformation and the Catholic response should be observed in terms of necessary Church renewal. The basic themes of Martin Luther’s Theology are justification, Eucharist, ministry, Scripture, and tradition. These themes have been developed in the course of centuries. Currently Christians are called to be serious about Christian Faith and Baptism. Ecumenical imperative is to focus on unity perspective, mutual encounter, commitment to seek visible unity, rediscovery of the Gospel and witness to the Mercy of God.